

Semaforen och lodlinan

P.Wästberg

April 13-16, 2018

Under sitt 65-åriga liv som läsare uppskattar författaren att han läst 15 000 böcker. Han berättar också att Tingsten skröt inför honom att han läste 40 000 sidor om året, men Wästberg var inte imponerad, detta rör sig bara om drygt hundra sidor om dagen. En annan flitig läsare, den brittiske historikern Trevor-Roper uppger i sina memoarer att han läste 70-100 böcker om året, A.J.P Taylor lär ha varit ännu flitigare, och Jan Myrdal hävdar att han läser en bok om dagen. Under mina senaste femton år, då jag fört bok, har jag läst 858 böcker och drygt 230 000 sidor, detta motsvarar en 15 000 sidor om året och under en 65 års period mindre än 4000 böcker. Jag ligger i lä när jag jämför mig med de stora läsarna, men när det gäller folk i allmänhet kan även mina läsvanor te sig en smula överdrivna.

Wästberg är således helt beroende av läsandet, i själva verket en livsnödvändighet. Som en konsekvens av detta spelar det personliga biblioteket en avgörande roll, inte bara som förvaring av böcker utan även som del av möblemanget för ombonadens skull, att göra ett hem ett hem. En läsare konsumerar inte böcker, således köper denne inte en bok för att genast läsa den, ej heller gör sig av med en bok bara för att den är läst. Böcker är vänner, potentiella såväl som etablerade. Följden blir att ett personligt bibliotek innehåller dels redan lästa böcker, som de flesta skulle anse överflödiga (men böcker är inte tidningar) och framför allt dels ännu olästa böcker som utgör en majoritet. I själva verket kommer man aldrig hinna läsa alla böcker i sitt bibliotek, men å andra sidan kan man aldrig veta vilka man kommer att läsa i framtiden. Detta att böcker digitaliseras och endast kan läsas på skärmen är bara en ytlig aspekt. Det är förenat med uppenbara fördelar med att läsa i en Kindle. Man kan snabbt söka efter ord, göra bokmärken, förstora text, slå upp ord. Nackdelarna är inte lika uppenbara och till en viss del baserad på ovana. Men boken har en behändighet och är likt en lertavla själv tillräcklig. Den är enklare att handha, att bläddra i, att stoppa i fickan (pocketboken innebar även den en smärre revolution men inte lika genomgripande och potentiellt omvälvande). En bok är ett fysiskt föremål, texten är integrerad med den och existerar tryckt på pappret, medan boken i en 'Kindle' är bara en tillfällig gäst. I den fysiska boken blir mer sinnen engagerade. Känslan, lukten, hörseln. Och i en bok kan man kladda och anteckna på ett helt annat sätt. Att uppleva en bok är i sig en virtuell upplevelse, så mycket viktigare då att den har en fysisk förankring. Den djupare aspekten av digitaliseringen är däremot att det personliga biblioteket försvinner. Allt existerar i en kollektiv cyberrymd. Ett bibliotek är en avlagring av ett liv, ett uttryck för sin egen personlighet. Få personer har dock denna inställning, böcker i hemmen blir alltmer sällsynta, även i akademiska sådana

Den som bara läser förblir en kuf¹. För den som läser mycket blir det naturligt att

¹ Jag minns som liten att jag betecknades som 'förläst' av äldre ungar. Vad detta grundades på är mig oklart, knappast på någon närmare bekantskap med mina läsvanor. Kanske som följd av rykten, mina

själv vilja skriva, att själv skriva böcker. Vad kan vara naturligare? Att bli författare var min första dröm fattad redan i småskolan. Per Wästberg var ett svenskt litterärt underbarn, utgiven redan i tonåren. Det var som sådan jag blev medveten om honom tidigt i livet. Wästberg är författare, och skrivandet har varit hans verksamhetsdrift och som sådant fullt tillräckligt för att fylla ett lyckligt liv, men läsandet är som luften vi andas nödvändigt. Utan läsandet kvävs han (liksom många av oss andra).

Wästerberg stammar på mödernet från en välbeställd judisk släkt vid namn Hirsch, på fädernet från Bollnäs, en av Sveriges tristaste städer, enligt författaren². Han föds in i en mycket privilegierad tillvaro, vilket han inte sticker under en stol med, och faderns förtidiga död, som bör ha varit något av ett trauma, tycks dock inte ha lämnat några djupa sår om än spår som vackra minnen av saknad, och framför allt inte hindrat hans karriär. Vad som däremot hindrade honom att stelna i en roll som överklassyngling från det så kallade Övre Östermalm var hans Afrika-engagemang som tog sin början under 60-talet, decenniet under vilket större delen av Afrika dekolonialiserades. Ur karriärsynpunkt, för att uttrycka sig krasst, innebar det ett knytande av ovärderliga internationella kontakter, som Nadine Gordimer (att det dessutom verkar ha varit ett genuint vänkapsförhållande finns det ingen anledning att betvivla). Jag minns hur min mamma hade gett Wästbergs 'Förbjudet Område' som julklapp julen 1960 till sin faster och hennes man bosatta i Chicago. Jag vill minnas att det inte uppskattades. Min mamma hade en mycket välvillig uppfattning om Wästberg under 60-talet, och jag minns honom speciellt när han berättade i TV om Bo Bergman efter dennes bortgång hösten 1967. I slutet av 60-talet kom 'Luftburen' och han sjönk i hennes akning (och kanske även min, även om jag givetvis inte läste den vid den åldern, men var fortfarande tidvis influerad av mina föräldrars åsikter). Alltför frivolt, avslöjande sig själv som den njutningsmänniska och överklassyngling han innerst inne tydligen var, afrika-engagemanget till trots. Under 70-talet var jag borta från Sverige, mina vyer vidgades, och mycket av det provinsiella lilla Sverige trädde i bakgrunden. Det senare kan givetvis sägas i än mycket högre grad om författaren själv som erövrade en internationell position, bland annat som ordförande i PEN. Hans medlemskap i Svenska Akademin, och med den pondus som detta medför som smakdomare (hur många författare drömmer inte i hemlighet om telefonsamtalet från Stockholm?) kom relativt sent i livet för att ha något avgörande inflytande på detta.

De intressantare delarna av memoarerna rör just hans resor till Afrika och återseenden av och reflektioner över 60- och 70-talets dekolonialisatörer. Minnena av och mötena med Nelson Mandela är givetvis ljusa och således mindre intressanta, men fallet med Mugabe betydligt mera problematiskt. Mugabe som tidigare i livet sände julkort till

föräldrar var ju lärare. Eller helt enkelt på grund av min personlighet? Numera är detta ett ord som inte längre finns i den allmänna vokabulären.

² Må vara. Själv tillbringade jag mina första levnadsår i Bollnäs innan jag som fem-åring flyttade till Motala, något som jag upplevde som smått traumatiskt. Bollnäs framstår därmed i ett romantiskt skimmer förknippat med mina första ljusa minnen. Hästarna med sin spillning på gatorna, doften av kåda från timmerupplagen vid skogstigen, där jag satt på pakethållaren bakom en förälder. Det var innan vi hade bil, det skulle dröja till Motala. Den fräna lukten av regöringsmedel i trapphuset på Gärdesgatan 18C. Snölyktan på den snötäckta gräsplanen framför hyreshuset. Och utsikten från fönstret mot de blånande skogstäckta kullarna vid horisonten

författarens barn har nu förvandlats till en av Afrikas grymmaste diktatorer. Och han är långt ifrån ett isolerat fall. Hur kunde det gå så snett? Författaren gör inga ansatser till förklaringar. Biståndet kan ha haft en viss negativ inverkan som en oemotståndlig lockelse till korrupktion och personligt berikande. Hur var det med Sydafrika under Apartheid? Det gavs begränsat bistånd, eftersom landet var något av paria och utsattes för ekonomiska sanktioner, och var därmed kanske den mest funktionella staten på kontinenten. Kan det ha varit så att många afrikaner hade det bättre ekonomiskt förspänt i Sydafrika än på kontinenten i övrigt? Wästberg skriver uppskattande om de Klerk, ty han monterade inte bara ner apartheid utan även landets nukleära och biologiska arsenal, utvecklad i samband med Israel. Att han dessutom numera skall ha en 'färgad' flickvän är visserligen gulligt men inte bekräftat av andra källor.

De ointressantaste delarna består av kortfattade årskrönikor som till en stor del reduceras till namnlistor. Dessa namn tillhör givetvis den kulturella och politiska eliten i Stockholm, och därmed Sverige, på gott och ont (Carl Tham nämns regelbundet) och är av begränsat intresse, bortsett från att bekräfta existensen av en sådan från vilka de flesta är uteslutna. Med få undantag tillhör vi alla sociala kottierier som är av intresse endast för de närmast sörjande. Dock andra kottierier beträder en scen för allmän beskådan, och därmed lystnad, ty man är aldrig så mycket sedd som på en scen. Med andra ord dessa årskrönikor blir till tradiga inblickar 'in the life of the rich and famous'. Detta var troligen aldrig meningen, men Wästberg har under sitt liv varit en hängiven diarist och därvidlag är det synnerligen frestande att återge diverse utdrag ur dessa omfattande dokumentationer. Dock vissa, troligen oavsiktliga, komiska poänger träder fram som Horace Engdal spelandes dragspel. Inte bara en gång, inte bara två gånger utan upprepades som ett tema. Är detta ett försåtligt sätt att under skenet av uppskattning och genuin vänskap förlöjliga sin akademikollega som innerst inne varande inget annat än en dragspelande tönt? Jag tvivlar, därtill verkar författaren för rättfram. Eller vill han framhålla dennes folkliga framtoning bakom den pompösa ytan? Frågan är om det lyckas. Resultatet blir bara milt komiskt.

Memoarerna avslutas med en bekännelse till hans nya kärlek, givetvis betydligt yngre än han själv. Hon träder dock inte fram så levande, man får egentligen inte veta så mycket mera än att hon har vuxit upp i Polen under svåra omständigheter och arbetar i äldrevården. För en utomstående, vilket i princip utgör större delen av världen, inklusive den övergivna hustrun, framstår det hela som återigen en sjaskig manifestation av gubbsjuka. Men i sociala sammanhang existerar som bekant många olika verkligheter, var och en som individ har rätt till sin egen verklighet. Med andra ord, det subjektiva kan göra anspråk på objektivitet. Och den verklighet författaren upplever och formulerar är av nödvändighet ganska annorlunda än den förment objektiva. Som utomstående betraktare kan man tycka att den är 'self-serving' och stiltad, kanske som ett resultat av att försöka anpassa sig till förment objektiva krav och förväntningar. Förälskelsen är ett gift och man tänker osökt på Bottom i Shakespeares 'Midsummer Night' där förälskelsen är en konsekvens av en kärleksbrygd. Från utsidan helt absurd, en från insidan något helt annorlunda. Upplevelsen av en förälskelse är en 'qualia' lika väl som upplevelsen av en färg. Denna subjektiva existens som 'qualia' måste tillskrivas en objektiv ontologisk status. Den objektiva konfliktsituationen ligger i hur denna 'qualia' skall inrangeras i den

omgivande verkligheten. Eftersom denna utgörs främst av ett socialt sammanhang är dess regler mycket flytande, men detta hindrar inte var och en att göra sina egna bedömningar. Visst, den övergivna frun måste känna sig sviken och alla gemensamma upplevelser måste ses på nytt och tolkas annorlunda i ljuset av nya händelser. Detta är precis vad ett svek innebär, nämligen en drastisk omtolkning påtvingad av nya fakta på marken.

April 17, 19, (24), 2018 **Ulf Persson:** *Prof.em, Chalmers U.of Tech., Göteborg Sweden ulfp@chalmers.se*